

I.- UNA GENERACIÓ SENSE NOVEL·LA

I

APOLOGIA DE LA NOSTRA LÍRICA

Ara darrerament, Josep M. de Sagarra s'ha planyut de la misèria de la novel·la catalana; desimbolt i cellaarrufat Tirteu, ha preluat un fogós "embatèrion" per fer seguir la nostra gent de lletres a la conquesta de l'imponent gènere literari. "Tenim por i hem de vèncer la por; anem, la glòria és a l'abast de la nostra mà": creiem resumible en aquests termes el seu article. Que la por hi és, ens sembla evident; però més aviat la celebrariem, àdhuc la propugnariem, com un indicatiu d'un benvingut sentit de responsabilitat en els literats catalans. Si aquesta bona por hagués existit per a refredar càndids entusiasmes poètics—o no menys ingenus accessos de criticisme—l'alta lírica d'un Josep Carner, per exemple, o d'un Lòpez-Picó, o del mateix Sagarra, avui no fóra compresa, o almenys no podria semblar que ho és, sota tantes condemnes malhumorades i equivocament generals, conglobada amb els assaigs dels col·laboradors de "Joventut Catalana" i àdhuc amb els xarons refillets del Bloc Manelic.

Ara, la tal por no és en ella mateixa una causa, sinó un efecte de causes més profundes, baldament sigui un efecte immediatament determinant de l'abstenció. Hi ha, sens dubte, causes d'ordre econòmic; no negligibles, és cert, però sempre secundàries. La temença de no veure's prou ben compensat el treball d'escriure una novel·la, podria ésser superada per un heroisme o per la comoditat d'una posició independent. Hi ha, entre els literats catalans, qui té la seva fortuna, i no són rares les vocacions heroiques; amb tot, la producció novel·lística és gairebé nul·la, àdhuc entre aquests.

Un simple cop d'ull al nostre paísatge lite-

rari postmaragallí, basta per a fer veure que la poesia lírica hi té la màxima extensió de conreu. Una moda? Una tendència determinada per algun infal·lible instint de poble en creixença de cultura? Una gregària peresa pot, en efecte, haver acorruat dues o tres promocions darrera grans capdavanters que s'han escaigut a ésser temperaments lírics. Si la moda ho fes tot, l'aparició d'un fort novel·lista podria inaugurar una èra de novel·la; això, posat també que l'esforç intel·lectual sostingut que la novel·la exigeix, no fes la moda excessivament dispendiosa per a una generació aviciada a la despesa del cant d'adesiara, més modesta i que, sobretot, deixa més lleure per a refer-se'n.

Més aviat ens inclinariem a creure que en la nostra literatura ha predominat, en aquest quart de segle, la lírica, per una ordenació pregona de l'esperit català, tot ell adreçat cap a la seva total reafirmació. Aquest fenomen de l'abassegament de les millors forces literàries per un gènere en un donat període, és observable en totes les literatures, quan l'escassa extensió de l'àrea, o l'angoixa d'un problema polític sentit, més o menys conscientment, com a previ a tota activitat liberal, àdhuc com a condicionador del seu èxit, agrupen més estretament els escriptors, empobrint així la gamma dels que podríem dir-ne estaments literaris. A Catalunya, el predomini de la lírica sembla afermar-se paral·lelament a un nou orientament realístic de tota la cultura, que es manifesta en una mena d'horror al somni i a les superfícies i en un afany de substàncies i de realitats pregones i concretes. De mica en mica el regionalisme, l'epopeia històrico-fantàstica, el drama romàntic, la narració rural etc. esde-

venen valors esgotats, per bé que no tots siguin substituïts degudament. És tota una esfondrada de fantasi-zigs i també, cal dir-ho, de suficiències. Hom veu que cal reconstruir molta cosa, amb modestia i paciència, damunt fonaments pre-gons i amb material resistent: en primer lloc, la llengua literària. Tots aquests vint o vint-i-cinc anys bé valen la constatació, formulada o no, però excitadora de clares energies, que una llengua, per secular i parlada que sigui, és tanmateix corruptible fins a la mort, àdhuc després que ha presidit, estímul i símbol alhora, la naixença d'una acció política, si tot seguit no ve a salvar-la aquesta mateixa política; és a dir, si l'orgull i la voluntat nacionals no s'apliquen a una vasta i ben defensada obra d'Instrucció Pública. Una obra així ara trobaria—havia començat a trobar—a casa nostra, no una llengua i una literatura contentes d'ésser estimades per al lleure sentimental de "pastors i masiaires", sinó ambicioses de la totalitat ciutadana; i això, el més sorrrut condem-nador de la nostra lírica no pot dissimular que es deu essencialment als poetes. Ells han creat, d'Aguiló ençà, la nostra llengua literària. Encara avui, la prosa, amb tot el que ja té de belles realitzacions, no s'ha apartat gaire, quant a valors expressives, de la poesia, sense perdre-hi; per parlar només del darrer màxim plasmador de la nostra llengua, les "bonhomies" de Josep Carner seran sempre explicables, per a qualsevol crític amb cara i ulls, partint de la seva lírica, però no és gaire imaginable la inversa. Direm, doncs, més: únicament els poetes haurien pogut crear el català literari. En la poesia, la llengua, plasmada per a ésser el vehicle d'allò més bell i més bo de l'home, s'ha revestit de dignitat, ha adquirit matisos delicats no solament de significació, sinó també de so, s'ha exercit en la gràcia, ha fixat el seu ritme: ritme que, al seu torn, ha conferit a les fórmules expressives una insubstituïble força de divulgació, una aplicabilitat màxima. Com, per altra banda, en la lírica l'ànima catalana, per aquell al·ludit instint infal·lible, sembla haver-se volgut afirmar, apassionadament i nuament, en les seves reaccions davant les realitats supremes del món: Déu, la natura, l'amor, la mort, com davant la realitat d'ella mateixa: la pàtria, la ciutat.

Ha estat, doncs, la presa de possessió més profunda i més eficaç que un poble hauria pogut somiar en la seva renaixença. No reconèixer-ho a la poesia, especialment a la lírica, i més a la lírica postmaragalliana, fóra una injustícia; i és una impaciència, o una manca de fe, de dir-ne mal com d'una nosa per a l'adveniment de la novel·la: és com llançar impropriament a la flor per daler del fruit. No perquè la novel·la catalana hagi precisament de sortir de la lírica. Ans l'actitud lírica i la novel·lística són, en principi, oposades, per no dir incompatibles: aquella, tota referent de l'univers al poeta; aquesta, tota desinteressat guaitar enfora, guaitar els homes en llur mecanisme moral i en llur acció. Tant és així, que no se'n acudeix, en la història literària, un sol cas d'autor igualment gran, o almenys igualment pur, en totes dues direccions: pensi's en la producció lírica gradualment abandonada, per exemple, de Keller o de Hardy, o en les novel·les, no passades de vague projecte, de Baudelaire, o en les novel·les, apegaloses de lirisme, de D'Annunzio.

Col·lectivament, pot ésser igual; en l'obra lírica hem aplegat, a Catalunya, un tresor d'experiències del llenguatge i de la sensibilitat, utilíssim, si no indispensable, per a la creació novel·lística. Però per fer cap, de ple, en aquesta, cal tot un desplaçament de front; si és que no es vol retrocedir cap a la novel·la reflex de més o menys espectaculars superfícies del caràcter o de les passions, de la vida urbana o rural, o cap a la novel·la d'expansió personal més o menys poemàtica, que és d'on ja ens pensàvem tornar. És lloable que els nostres literats efectuin tal desplaçament amb tota la cautela: així, és cec qui no vegi l'evolució en els assaigs novel·lístics, per a no esmentar sinó autors de la generació postmaragalliana, de la generació mancada de novel·la, de Carles Soldevila, de Martínez Ferrando, d'Alexandre Plana, de Puig i Ferrer, de Roig-Reventós, de Josep Pla: tots ells representant aspectes diversos en una direcció de conjunt. I, diversos de tots ells, el Carner recent de les "bonhomies"; el qual fa adonar més que, en la por a la novel·la, no solament hi ha el recel de tota girada de front, sinó també, en el fons, la sensació d'un buit no pas ràpidament emplenable: el buit d'experiència moral.

Carles RIBA

"Escultura en plom" per Pau Gargallo

3.- PAU GARGALLO Nat a Maella, l'any 1881

En Gargallo tenia una visió de la escultura tota seva i l'ha materialitzada d'una manera immortal. Això no es veu pas cada dia, ni en cada generac ó.

(Joan Sacs, «Revista Nova» n.º 43)

En Gargallo és un inquiet però tota la seva inquietut la formenta en el seu gran aplom d'home d'ofici que fa dir el que vol dir a totes les matèries esdevenint respectuós amb totes i cadascuna de les qualitats.

(R. Benet, «La Veu de Catalunya»)

L'esperit modern s'estructura en les seves obres i en elles ha trovat un llenguatge nascut en el fang de la creació: un llenguatge de pedra i de bronze.

(M. Alcantara, «El Dia Gráfico»)

L'aptitud, les qualitats naturals, el temperament, educats en un aprenentatge obstinat i reeixit; aquest és el cas de l'escultor Gargallo.

(J. Llorens Artigas, «Gasete de les Arts»)

L'invenció s'uneix a una audàcia de construcció plena de gràcia i d'un ofici incontestable.

(M. Raynal, «L'Intransigent»)

Menyspreant modelar per els procediments ordinaris, cercant únicament l'efecte ha trovat el mitjà d'expressió que li convenia.

(C. Janneau, «Art et Decoration»)

Com una fontana, en l'arena caient:
 així és la vida.
 Es la vida amarga que ens han repartida
 i ens sagna com una profunda ferida
 que anem esprenent.
 A voltes, per fer-la suau i benigna,
 els llavis cremants
 posem al damunt de les nafres sagnants
 bo i agombolant-les l'amor de les mans,
 que el dolor fa digna.
 I d'altres, l'oblid és qui ens lleva la pena
 amb son bes d'encís.
 Llavors el dolor, prou se fa fonedís;
 la calma o la joia ens amaga l'avís
 que la nafra emmena.
 O foll babalà de nostra juvenesa,
 disfressa la mort
 que ens sotja, i ens omple el pensament d'or
 i afanys i desigs que no saben son port;
 breu antorxa encesa.
 Si la vida nostra, ara tan amagada,
 poguéssim mirar:
 quina horror més gran els enganys: l'estimar
 i el triomf; la joia i l'oblid d'acabar
 la vida enfebrada!
 No és del grat—la fi—d'Aquell qui duu el nord
 de la pobra vida,
 car en nom de la mort ha creat una pobra utopia
 i ha inventat un món nou on el temps no fa via.
 Car si pel repòs d'un jorn de violència
 cal tota una nit de descans en la vida,
 els grans fadics de tota una existència
 demanen el temps eternal de la mort!